

Serbest Zaman Okuryazarlığı ve Serbest Zaman İlgilenimi Arasındaki İlişki: Yetişkin Bireyler Üzerine Bir Araştırma

Esra EMİR*

¹İstanbul Aydın Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye,

Orijinal Makale

Gönderi Tarihi: 22.08.2023

Kabul Tarihi: 21.01.2024

DOI: 10.47778/ejsse.1347946

Online Yayın: 31.03.2024

Öz

Araştırmanın amacı yetişkin bireylerin çeşitli demografik değişkenleri açısından serbest zaman okuryazarlığı ve serbest zaman ilgilenim düzeylerini incelenmek ve değişkenler arasındaki ilişkiyi test etmektir. Bu çalışmada sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan betimsel ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın araştırma grubunu fiziksel aktiviteye katılan ve katılmayan 268 yetişkin birey oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Serbest Zaman Okuryazarlığı Ölçeği ve Serbest Zaman İlgilenimi Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda yetişkin bireylerin cinsiyet, medeni durum ve fiziksel aktiviteye katılım durumuna göre serbest zaman okuryazarlığı düzeyleri ile serbest zaman ilgilenim düzeylerinin farklılaştığı görülmüştür. Yanı sıra serbest zaman okuryazarlığı edinimi ile serbest zaman aktivitelerine katılımında belirleyici rol üstlenen ilgilenimin arasında pozitif yönde yüksek düzeyde bir ilişki olduğu ve serbest zaman okuryazarlığının tüm değişkenleri ile birlikte serbest zaman ilgileniminin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında bireylerin serbest zaman okuryazarlığı düzeylerinin temel düzeyden eylemsel düzeye geçebilmesi amacıyla bilgilendirme eğitimleri yapılması, bireylerin serbest zaman yönetimi bağlamında bilinçlendirilmesi ve serbest zaman aktivitelerinin çeşitlendirilerek farklı tercihlere hitap eden, olumlu serbest zaman deneyimleri yaşayabilecekleri amaçlı ve planlı etkinlikler düzenlenmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Serbest zaman, Okuryazarlık, İlgilenim, Fiziksel aktivite

The Relationship between Leisure Literacy and Leisure Involvement: A Study on Adult Individuals

Abstract

The aim of this study is to examine leisure literacy and leisure involvement levels of adults in terms of different demographic variables. Descriptive survey model, which is frequently used in the field of social sciences, was used in this study. Research group consists of 268 adult individuals who participate and who do not participate in physical activity. Leisure Literacy Scale and Leisure Involvement Scale were used in the study as data collection instruments. As a result of the study, leisure literacy and leisure involvement levels of adults in the study were found to differ in terms of gender, marital status and status of physical activity participation. It was also concluded that there is a high level of positive correlation between leisure literacy acquisition and involvement, which play a decisive role in leisure activities participation and Leisure Literacy is a significant predictor with all variables of leisure involvement. Individuals need to be leisure literate so that they can manage their time correctly and be aware of opportunities and risks. In this context, individuals with leisure literacy skills will be able to combine their skills with the benefits that can be obtained from activities by being aware of what they can do and their preferences and turn them into action/experience. As a result, it can be suggested that the findings obtained should provide informational training in order to increase the level of leisure literacy from the basic level to the operational level, scientificize the free time management of individuals and diversify the leisure activities, aiming to enable positive leisure experiences that appeal to different preferences and organizing planned activities.

Keywords: Leisure, Leisure literacy, Involvement, Physical activity

* **Sorumlu Yazar:** Esra EMİR, **E-posta:** emiresraa@gmail.com

GİRİŞ

Serbest zaman kavramı ortaya çıkışından itibaren günümüze kadar gelen süreçte yaşanan coğrafya ve sosyo-ekonomik durum ve kültür gibi faktörlerden etkilenerek anlam farklılığına uğramıştır. Antik Yunan'da düşünümsellik yüklü zaman dilimi olarak algılanıp, erdem, hakikat ve bilgi gibi üstün değerlerin uğraşı haline getirildiği zaman dilimi olarak görülen serbest zaman kavramı, ilk olarak Roma döneminde yaşam tarzı ve sosyal statüyü ifade etmekten çıkarak iş ile ilişkilendirilmiştir. Roma döneminde üretim dışında kalan, yeniden üretime hazırlanan zaman tüketimi olarak görülmeye başlanan serbest zaman, modern dönemde büyük bir ivme kazanan teknolojik gelişmelerle birlikte tamamen iş/çalışma hayatı üzerinden boyutlandırılan bir kavram haline gelmiştir (Juniu, 2000). Bu dönemde serbest zaman artık düşünümsellik, kişisel gelişim, sosyal fayda gibi anlamlardan uzaklaşarak tüketimcilikle birlikte deforme olmuştur (Emir, 2020; Hemingway, 1996). Günümüzde ise serbest zaman, sunduğu yaşam tarzları, taşıdığı kültürel çeşitlilik ve kimliksel yapılanmasıyla yeniden anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Serbest zaman hemen hemen herkesin sahip olduğu ancak nasıl değerlendirildiği ve deneyimlendiğiyle anlam kazanan bir yaşam felsefesi haline gelmiştir. Bireylerden, serbest zamanlarında anlamlı deneyimler yaşayarak öznel mutluluğunu sağlaması, sosyal ilişkiler kurması, kendini gerçekleştirme ve kimlik inşası gibi anlamlı deneyimlerle birlikte hayat felsefesi oluşturması beklenmektedir (Barnett, 2005; Neville, 2014). Kendi yaşamının ve bireysel gelişiminin aktif bir yönlendiricisi olması arzu edilen bireylerin bu bağlamda sahip olması gereken en önemli unsur serbest zaman okuryazarlığıdır.

Okuryazarlık kavramı tek başına okumak ve yazmak kavramlarının bir araya gelmesinden çok daha fazla şey ifade etmektedir. Farklı okuryazarlık türleri bulunmaktadır ancak klasik anlamıyla okuryazarlık öğrenme bilincini oluşturma, geliştirme ve yaşam boyu devam ettirebilme, etkin öğrenme ve yeni beceri kazanım yolları bulabilme anlamlarına gelmektedir (Breivik ve Ford, 1993; Doyle, 1994). Serbest zaman okuryazarlığı ise bireylerin serbest zaman değerlendirme biçimlerinin ve seçimlerinin, kendisine ve bulunduğu topluma fayda sağlayacak biçimde belirlenebilmesi, objektif değerlendirmelerde bulunarak olumlu ve olumsuz yanlarının ortaya konulabilmesi, doğru serbest zaman tercihleriyle kişisel ve toplumsal yaşam kalitesinin arttırılabilmesi becerisini ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile serbest zamanlarda yapılabilecek aktivitelerin neler olduğuna, gereksinim duyulan bilgi ve becerilere yönelik hangi aktivitelerin daha faydalı olabileceğine, elde edilen bilgi ve becerilerin bireysel ve toplumsal fayda yönünde ne şekilde kullanılabilmesine ve serbest zamanın olumsuz kullanımının nasıl deformasyonlara yol açabileceğine dair anlamlı bir bilgi birikimini ifade etmektedir (Arslan, 2018). Bireylerin sahip olduğu serbest zamanı doğru ve verimli bir biçimde kullanma süreci ile ilgili olan serbest zaman okuryazarlığı aktivite seçimi sırasında amaçlı ve bilinçli bir tutum sergilemeyi hedeflemektedir. Bireylerin sahip oldukları zamanı doğru yönetebilmeleri, serbest zamanlarından elde edebilecekleri fırsatların ve karşılaşılabilecekleri risklerin farkında olabilmeleri, bu risk ve fırsatlara karşı öngörü geliştirebilmeleri, serbest zaman aktivitelerine katılarak sosyal, fiziksel ve psikolojik birçok fayda elde edebilmeleri için serbest zaman okuryazarı olmaları önem arz etmektedir. Serbest zaman okuryazarlığı yetisine sahip birey yapabileceklerinin ve tercihlerinin

farkında olarak aktivitelerden elde edilebilecek fayda ile becerilerini birleştirerek bunları eyleme/yaşantıya dönüştürebilmektedir (Arslan, 2013; Hutchinson ve Robertson, 2012).

Bir serbest zaman aktivitesi kişinin psikolojik ve fiziksel sağlık/iyilik hali bakımından faydalı olabilir fakat kişi bunu bilmesine, serbest zaman okuryazarı olmasına rağmen serbest zaman aktivitesine katılım sağlamayabilir veya ilgi duymayabilir. Başlı başına fayda, katılım için yeterli bir faktör değildir. Serbest zaman aktivitesine katılımın sağladığı faydaların yanı sıra bireyi katılıma yönlendiren ilgilenimi sağlayan çeşitli faktörlerin de bulunması katılım için gereklidir (Havitz ve Dimanche, 1997). Bireylerin serbest zaman davranışını anlamada, aktiviteye katılımı sürekli hale getiren faktörlerin bilinmesinde önemli görülen 3 faktör bulunmaktadır. Bunlar; aktiviteden elde edilen fayda, alınan zevk ve aktiviteye yüklenen sembolik değerdir (Dimanche ve Samdahl, 1994). Aktivitenin sembolik değeri, aktiviteye olan ilgi ve birey için aktivitenin önemi olarak tanımlanabilen serbest zaman ilgilenimi bu noktada katılımın hem gerçekleşmesi hem de devamlı hale getirilmesinde önemli bir faktördür (Havitz ve Dimanche, 1997). Serbest zaman aktivitelerine ilgilenim düzeyleri yüksek bireyler sadece aktiviteye katılmakla kalmayıp bu aktiviteleri yaşamının bir parçası haline getirebilirler. Bu bağlamda serbest zaman ilgilenimi, bireylerin serbest zamanlarında yaptıkları aktiviteye katılımlarını belirlemek için kullanılan ve düşük veya yüksek ilgilenim olarak değerlendirilen bir derecelendirme değildir. Aktivitelerden elde edilen bireysel gelişim, sosyalleşme ve kimlik gelişimi gibi olumlu duygu ve davranışlar da serbest zaman ilgilenimi derecesiyle ilişkilendirilebilmektedir (Kyle ve Chick, 2002). Bireylerin yaşam biçimleri, zaman, mekan, sosyo ekonomik faktörler gibi durumsal değişkenler de serbest zaman ilgilenimini önemli oranda belirlemektedir.

Literatür incelendiğinde serbest zaman okuryazarlığının tek başına veya zaman yönetimi açılarından incelendiği görülmektedir (Arslan, 2018; Sakar vd., 2021). Serbest zaman ilgileniminin ise davranışsal niyet, fayda, doyum gibi faktörlerle çalışıldığı görülmektedir (Eskiler, 2017; Kocaer, 2019; Serdar, 2021). Ancak serbest zamanın anlamını kavramada, elde edilen faydaları ve kişisel beceri veya tercihlere özgü aktiviteleri seçmede önemli bir beceri olan serbest zaman okuryazarlığı ile aktiviteye katılım sağlanmasında ve devam ettirilmesindeki temel faktörlerden biri olan serbest zaman ilgilenimini araştıran bir çalışmanın yer almadığı görülmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmanın amacı yetişkin bireylerin farklı demografik değişkenleri açısından serbest zaman okuryazarlığı ve serbest zaman ilgilenim düzeylerinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimsel tarama araştırmalarındaki amaç, mevcut durumu belirlemektir (Büyüköztürk vd., 2012). İlişkisel tarama yöntemi iki veya daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yöntemidir (Karasar, 2011).

Katılımcılar

Kolay ulaşılabilir örneklem seçme yöntemiyle belirlenen çalışmanın araştırma grubunu fiziksel aktiviteye katılan ve katılmayan 268 yetişkin birey oluşturmaktadır. Araştırma kapsamındaki katılımcıların 148'i kadın, 120'si erkektir. Katılımcıların yaşları 18-50 yaş arasında olup yaş ortalaması 30.28 ± 8.99 'dur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin sorular sorulmuştur. İkinci bölümde ise Serbest Zaman Okuryazarlığı Ölçeği ve Serbest Zaman İlgilenimi Ölçeği kullanılmıştır.

Serbest Zaman Okuryazarlığı; Ölçeği Arslan (2018) tarafından geliştirilmiştir. 21 madde ve 3 alt boyuttan oluşan ölçek (1) Kesinlikle katılmıyorum- (5) Tamamen katılıyorum şeklinde derecelendirilen 5'li likert tipi ölçektir. Ölçeğin bu çalışma kapsamında hesaplanan güvenilirlik katsayısı toplam ölçek için 0.82'dir.

Serbest Zaman İlgilenimi Ölçeği; Kyle ve diğerleri (2007) tarafından geliştirilip Gürbüz ve diğerleri (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek 15 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. (1) Hiç katılmıyorum- (5) Tamamen katılıyorum şeklinde derecelendirilen 5'li likert tipi ölçektir. Ölçeğin bu çalışma kapsamında hesaplanan güvenilirlik katsayısı toplam ölçek için 0.87'dir.

Araştırma Yayın Etiği

Araştırma kapsamında İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul Komisyonundan etik kurul onayı (2023/08) alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında gerekli izinlerin alınmasının ardından kullanılan veri toplama araçları Google Forms üzerinden oluşturulan anket yolu ile katılımcılara gönderilmiştir. Online ortamda gönüllü katılım formunu onaylayan katılımcıların verileri dikkate alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında yapılan istatistiksel analizler SPSS 26 istatistik paket programı yapılmıştır. Verilerin istatistiksel gösterimlerinde frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri sunulurken; analizlerde ise normallik ve homojenlik varsayımı neticesinde t-testi, Pearson Ölçeklerin güvenilirliklerini belirlemek için de iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamındaki katılımcıların SZOÖ'den aldıkları toplam puanların ortalaması 4.14 standart sapması 0.43'tür. Faktör bazında SZOÖ puanları incelendiğinde en yüksek ortalamanın *Temel Serbest Zaman Okuryazarlığı* (4.26) alt boyutunda olduğu en düşük ortalamasının ise *Eylemsel Serbest Zaman Okuryazarlığı* (3.90) alt boyutunda olduğu görülmektedir. SZİÖ toplam puanları incelendiğinde katılımcıların toplam puanlarının ortalamasının 4.14, standart sapmasının ise 0.43 olduğu görülmektedir. Faktör bazında SZİÖ puanları incelendiğinde en yüksek ortalamasının *Sosyal İlişki* (3.92) alt boyutunda olduğu, en düşük ortalamasının ise *Çekicilik* (3.41) alt boyutunda olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Cinsiyet durumu değişkenine göre SZOÖ ve SZİÖ t-testi sonuçları

Faktör	Cinsiyet	n	Ort.	Ss	t	p
<i>Temel SZO</i>	Kadın	148	4.27	0.43	0.65	0.51
	Erkek	120	4.23	0.51		
<i>İşlevsel SZO</i>	Kadın	148	4.08	0.45	-2.85	0.00**
	Erkek	120	4.17	0.54		
<i>Eylemsel SZO</i>	Kadın	148	3.88	0.81	-0.50	0.61
	Erkek	120	3.93	0.682		
<i>Çekicilik</i>	Kadın	148	3.29	0.86	-2.44	0.01*
	Erkek	120	3.56	0.94		
<i>Önem Verme</i>	Kadın	148	3.74	0.56	-1.07	0.28
	Erkek	120	3.83	0.69		
<i>Sosyal İlişki</i>	Kadın	148	3.88	0.62	-1.25	0.21
	Erkek	120	3.98	0.61		
<i>Özdeşleşme</i>	Kadın	148	3.86	0.60	-0.75	0.45
	Erkek	120	3.92	0.71		
<i>Kendini İfade</i>	Kadın	148	3.70	0.64	-2.78	0.00**
	Erkek	120	3.93	0.68		

* (p<0.05) ** (p<0.01)

Tablo 1'de katılımcıların SZOÖ ve SZİÖ'nden aldıkları puanların cinsiyet durumu değişkenine göre t –testi sonuçları sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre SZOÖ puanlarının *işlevsel serbest zaman okuryazarlığı* alt boyutunda anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir (p<0.01, t= -2.85). SZİÖ puanlarının ise *çekicilik* (p<0.05, t= -2.44) ve *kendini ifade* (p<0.01, t=2.78) alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre SZOÖ'nün *işlevsel serbest zaman okuryazarlığı* alt boyutunda erkeklerin aldıkları ortalama puanın (ort.=4.17) kadınların aldıkları ortalama puandan (ort.=4.08) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. SZİÖ'nün *çekicilik* ve *kendini ifade* alt boyutlarının her ikisinde de erkeklerin ortalama puanlarının (ort.=3.56, ort.=3.93), kadınların ortalama puanlarından (ort.=3.29, ort.=3.70) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 1).

Tablo 2. Medeni durum değişkenine göre SZOÖ ve SZİÖ t-testi sonuçları

Faktör	Medeni Durum	n	Ort.	Ss.	t	p
Temel SZO	Bekar	198	4.25	0.48	-0.50	0.61
	Evli	70	4.28	0.41		
İşlevsel SZO	Bekar	198	4.09	0.52	0.83	0.40
	Evli	70	4.03	0.45		
Eylemsel SZO	Bekar	198	3.92	0.83	0.60	0.54
	Evli	70	3.85	0.78		
Çekicilik	Bekar	198	3.51	0.90	2.83	0.00*
	Evli	70	3.15	0.88		
Önem Verme	Bekar	198	3.81	0.64	1.31	0.18
	Evli	70	3.70	0.56		
Sosyal İlişki	Bekar	198	3.97	0.62	2.24	0.02
	Evli	70	3.78	0.57		
Özdeşleşme	Bekar	198	3.91	0.67	0.76	0.44
	Evli	70	3.84	0.58		
Kendini İfade	Bekar	198	3.84	0.69	1.26	0.20
	Evli	70	3.72	0.59		

*(p<0.01)

Tablo 2’de katılımcıların SZOÖ ve SZİÖ’den aldıkları puanların medeni durum değişkenine göre t –testi sonuçları sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre SZOÖ puanlarının alt boyutlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır (p<0.05). SZİÖ alt boyut puanlarının ise çekicilik alt boyutunda anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (p<0.01, t= 2.83). SZİÖ’nün çekicilik alt boyut puanları incelendiğinde bekar katılımcıların ortalama puanlarının (ort.=3.51), evli katılımcıların ortalama puanlarından (ort.=3.15) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 2).

Tablo 3. Fiziksel aktiviteye katılım durumu değişkenine göre SZOÖ ve SZİÖ t-testi sonuçları

Faktör	FA Katılım	n	Ort.	Ss.	t	p
Temel SZO	Katılmayan	190	4.22	0.45	-1.76	0.08
	Katılan	78	4.33	0.48		
İşlevsel SZO	Katılmayan	190	4.03	0.48	-2.02	0.04
	Katılan	78	4.17	0.54		
Eylemsel SZO	Katılmayan	190	3.82	0.83	-2.51	0.01*
	Katılan	78	4.10	0.75		
Çekicilik	Katılmayan	190	3.33	0.92	-2.47	0.01*
	Katılan	78	3.63	0.86		
Önem Verme	Katılmayan	190	3.72	0.63	-2.25	0.02
	Katılan	78	3.91	0.60		
Sosyal İlişki	Katılmayan	190	3.88	0.61	-1.80	0.07
	Katılan	78	4.03	0.61		
Özdeşleşme	Katılmayan	190	3.86	0.66	-1.14	0.25
	Katılan	78	3.96	0.63		
Kendini İfade	Katılmayan	190	3.78	0.64	-1.08	0.27
	Katılan	78	3.88	0.73		

*(p<0.05)

Tablo 3'te katılımcıların SZOÖ ve SZİÖ'den aldıkları puanların fiziksel aktiviteye katılım durumu değişkenine göre t –testi sonuçları sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre SZOÖ puanlarının *eylemsel serbest zaman okuryazarlığı* alt boyutunda anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ($p<0.05$, $t= -2.51$). SZİÖ alt boyut puanları incelendiğinde ise *çekicilik* alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır ($p<0.05$, $t= -2.47$). SZOÖ'nün *eylemsel serbest zaman okuryazarlığı* alt boyutunda fiziksel aktiviteye katılan katılımcıların puanlarının (ort.= 4.10), fiziksel aktiviteye katılmayan katılımcıların puanlarından (ort.= 3.82) daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde SZİÖ'nün *çekicilik* alt boyutunda fiziksel aktiviteye katılan katılımcıların ortalama puanlarının (ort.= 3.63), fiziksel aktiviteye katılmayan katılımcıların ortalama puanlarından (ort.=3.33) daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 3).

Tablo 4. SZOÖ ve SZİÖ arasındaki korelasyon sonuçları

Faktör	Çekicilik	Önem Verme	Sosyal İlişki	Özdeşleşme	Kendini ifade
Temel SZO	0.39**	0.42**	0.53**	0.52**	0.35**
İşlevsel SZO	0.39**	0.34**	0.48**	0.35**	0.34**
Eylemsel SZO	0.48**	0.50**	0.46**	0.49**	0.32**

** $p<0.01$

Katılımcıların SZOÖ ve SZİÖ alt boyutlarından aldıkları puanların korelasyon katsayısı sonuçlarına göre tüm alt boyutlarda pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 5. SZO ve SZİ puanları arasındaki regresyon analizi sonuçları

Model	B	Std. Hata	β	t	p
Sabit	,572	,265		2,155	,032
Temel SZO	,534	,076	,245	3,984	,000
İşlevsel SZO	,464	,065	,197	3,455	,001
Eylemsel SZO	,552	,038	,360	6,646	,000

R=.649, R²=.421

F= 64,000 p=.000

Tablo 5'te serbest zaman okuryazarlığı ölçeği puanları ile serbest zaman ilgilenimi ölçeği puanları arasındaki regresyon analizi sonuçları verilmiştir. Sonuçlara göre serbest zaman okuryazarlığı alt boyutları ile serbest zaman ilgilenim puanları arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Serbest zaman okuryazarlığı tüm alt boyutları ile birlikte serbest zaman ilgilenimindeki toplam varyansın %42'sini açıklamaktadır. Analiz sonuçlarına göre serbest zaman okuryazarlığının tüm değişkenleri ile birlikte serbest zaman ilgileniminin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir (Tablo 5).

TARTIŞMA

Yetişkin bireylerin serbest zaman okuryazarlığı ve serbest zaman ilgileniminin demografik değişkenler açısından incelendiği bu araştırmadan elde edilen veriler bu bölümde tartışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların serbest zaman okuryazarlık düzeylerinin temel serbest zaman okuryazarlığı düzeyinde olduğu görülmüştür. Temel serbest zaman okuryazarlığı, serbest zaman ile ilgili kavramları temel seviyede bilmek, toplumsal ve bireysel yararların farkında olmak ve edinebileceği faydaları bilmek ile ilgilidir (Arslan, 2018). Serbest zaman okuryazarlığına ilişkin bir diğer sonuca göre ise katılımcıların en düşük puan ortalaması eylemsel serbest zaman okuryazarlığına ilişkindir. Eylemsel serbest zaman okuryazarlığı, bireylerin serbest zamana ilişkin bilgilerini davranışlarına yansıttığı, içselleştirerek davranışa dönüştürme süreci ile ilişkilidir. Bu aşamada birey aktif bir şekilde serbest zaman etkinliklerinde rol alır, katılım sağlar/davranışa döker (Arslan, 2018). Araştırmadan elde edilen bulgulara göre katılımcıların büyük çoğunluğu (n=190) fiziksel aktiviteye katılım sağlamadığını belirtmektedir. Bu nedenle temel serbest zaman okuryazarlığı düzeyinde bir edinime sahip oldukları düşünülmektedir. Fiziksel aktiviteye katılan katılımcıların ise (n=78) işlevsel veya eylemsel serbest zaman okuryazarlığı edinimine sahip oldukları düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen diğer sonuca cinsiyet bağlamında incelendiğinde kadınların işlevsel serbest zaman okuryazarlığı düzeylerinin erkeklerinkinden daha düşük olduğu görülmektedir. İşlevsel serbest zaman okuryazarlığı bilgi ve becerileri hayata geçirebilme ile ilişkilidir. İşlevsel düzeyde yeterlilikleri, koşulları, tercihlerini ve çevresel kaynakları bilme, kullanma ve bu kaynaklara ilişkin işlevsel planlama yapabilme edinimini ortaya koyar (Miser, 2010). Kadınların işlevsel serbest zaman okuryazarlığı ediniminin erkekler göre düşük olması ise yaşanan kültür ve coğrafyada geçerli olan toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet söylemleri doğrultusunda kendilerini yetersiz hissettirildikleri, yeterliliklerinin farkında olmadıkları yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur (Emir, 2021; Koca, 2006). Bu bağlamda kadınların koşulları ve çevresel kaynakları erkekler kadar etkin bir biçimde bilmemelerinin/kullanmamalarının toplumsal cinsiyet normları gereği kadınlara yüklenen rol ve sorumluluklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Serbest zaman ilgileniminin cinsiyet değişkenine ait bulguları incelendiğinde benzer şekilde kadınların çekicilik ve kendini ifade alt boyut puanlarının erkekler göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Serbest zaman aktivitelerinin bireye verdiği zevk ve eğlence ile bağlantılı olarak aktivitenin kişiye çekici gelmesi ile aktivitenin kişiyi temsil etme gücü olarak ifade edilebilen aktivitenin sembolik değerini gösteren kendini ifade boyutu literatürde yapılan diğer araştırmalara göre ilişkili görülmektedir (Eskiler ve Karakaş, 2017; Wiley vd., 2000). Bireylerin tercihleri doğrultusunda yaptıkları aktivitelerin kendilerini dış dünyaya göstermek istedikleri izlenimleri ile bağlantılıdır. Araştırmamızda kadınların çekicilik ve kendini ifade alt boyut puanlarının düşük olması ise bu bağlamda toplumsal cinsiyet normları gereği kendilerine uygun görülen aktivitelerde yer almaları veya kadınların cinsiyetlerine uygun aktivitelere söylemler yoluyla doğal biçimde yönlendirilmeleri sonucu aktivitenin çekici gelmemesi veya sembolik bir değer oluşturmaması sonucunu doğurabileceği şeklinde açıklanabilir. Erkeklerin ise daha özgür bir aktivite tercihi

yaparak kendilerini, katıldıkları aktiviteler ile yansıtılabildikleri bir toplumsal cinsiyet zemini içerisinde yaşadıkları söylenebilir.

Medeni durum değişkenine göre araştırma bulguları incelendiğinde serbest zaman ilgileniminin çekicilik alt boyutunda bekar katılımcıların ortalama puanlarının evli katılımcıların ortalama puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuç evliliğin bireylere getirdiği ekstra sorumluluklar sebebiyle kendi zevk ve eğlencelerine yeteri kadar önem veremedikleri şeklinde yorumlanabilir. Bekar bireylerin daha özgür biçimde yaşantılarına devam edip, tercihlerini istekleri yönünde yapmalarının önünde bireysel sorumlulukları dışında bir faktör olmadığını, evli bireylerin ise çift veya aile olarak buldukları ilişkide diğer bireylerin de sorumluluklarını önemseydiğini göstermektedir.

Fiziksel aktiviteye katılım durumu değişkenine göre serbest zaman okuryazarlığı düzeyleri incelendiğinde serbest zaman aktivitelerine katılan bireylerin eylemsel serbest zaman okuryazarlık edinimlerinin fiziksel aktiviteye katılmayan bireylere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde serbest zamana ilişkin edinimlerin davranışa dönüştürülme aşaması olarak görülen serbest zaman okuryazarlığı kavramının fiziksel aktiviteye katılım ile ortaya konması birbirini destekler nitelikte sonuçlardır (Arslan, 2018; Knowles, 1996). Yaşantılardan elde edilen deneyimlerle birlikte birey kendisi için bir deneyim birikimi oluşturur, farklı etkinlik türlerine ilişkin olumlu kazanımları güdülenmeyi meydana getirmektedir. Doğru etkinlikler sonucu oluşturulabilen güdülenme bireyin serbest zamana ilişkin bilgi birikimini eylemsel yaşantıya dökmesine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda fiziksel aktiviteye katılım ile artan eylemsel serbest zaman okuryazarlığının olumlu serbest zaman deneyimleri biriktirmeye katkı sağladığı ve kalıcı davranışa dönüştürülebileceğini göstermektedir. Fiziksel aktiviteye katılım durumu değişkenine göre serbest zaman ilgileniminin ise çekicilik alt boyutunda fiziksel aktiviteye katılan bireylerin ortalama puanlarının fiziksel aktiviteye katılmayan bireylerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aktivitenin türü ve kendine has özellikleri ile bireyde yarattığı keyif ve eğlence duygusu değişebilmektedir. Fiziksel aktiviteye katılımın serbest zaman aktivitelerine karşı olan ilgilenimde keyif ve eğlence duygusu yaratarak çekicilik sağladığı, ilgilenimi arttırmada önemli rol oynadığı söylenebilir. Literatür incelendiğinde araştırma sonuçlarımıza benzer şekilde aktiviteye katılımın artırılması veya düzenli hale getirilmesinde önemli olan faktörlerin başında aktiviteden alınan keyfin geldiği görülmektedir (Kyle, 2001; Teixeira vd., 2012).

Araştırmadan elde edilen son sonuca göre serbest zaman okuryazarlığı ile serbest zaman ilgilenimi arasında pozitif yönde yüksek düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca serbest zaman okuryazarlığının tüm değişkenleri ile birlikte serbest zaman ilgileniminin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde bireylerin sahip oldukları zamanı doğru yönetebilmeleri, serbest zamanlarından elde edebilecekleri fırsatların ve karşılaşılabilecekleri risklerin farkında olabilmeleri, bu risk ve fırsatlara karşı öngörü geliştirebilmeleri, serbest zaman aktivitelerine katılarak sosyal, fiziksel ve psikolojik birçok fayda elde edebilmeleri için serbest zaman okuryazarı olmalarının önem arz ettiği görülmektedir.

Serbest zaman okuryazarlığı yetisine sahip birey yapabileceklerinin ve tercihlerinin farkında olarak aktivitelerden elde edilebilecek fayda ile becerilerini birleştirerek bunları eyleme/yaşantıya dönüştürebilmektedir (Arslan, 2013; Hutchinson ve Robertson, 2012). Öte yandan aktivitenin sembolik değeri, aktiviteye olan ilgi ve birey için aktivitenin önemi olarak tanımlanabilen serbest zaman ilgilenimi bu noktada katılımın hem gerçekleşmesi hem de devamlı hale getirilmesinde önemli bir faktördür (Havitz ve Dimanche, 1997). Serbest zaman aktivitelerine ilgilenim düzeyleri yüksek bireyler sadece aktiviteye katılmakla kalmayıp bu aktiviteleri yaşamının bir parçası haline getirebilirler. Aktivitelerden elde edilen bireysel gelişim, sosyalleşme ve kimlik gelişimi gibi olumlu duygu ve davranışlar da serbest zaman ilgilenimi derecesiyle ilişkilendirilebilmektedir (Kyle ve Chick, 2002). Literatür bağlamında araştırmamızdan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde serbest zaman okuryazarlığı düzeyleri yüksek bireylerin serbest zaman ilgilenimi düzeyleri de artmaktadır yanı sıra aktiviteye katılım ile oluşan olumlu yaşantılar sonucu aktiviteye verilen sembolik değerle artan serbest zaman ilgilenimi, kişide hali hazırda var olan serbest zaman okuryazarlığını eylemsel okuryazarlığa dönüştürme noktasında pozitif etkilemektedir. Aktiviteye katılımın kalıcı hale gelmesinde önemli görülen serbest zaman bilinci ve aktivitenin sembolik değerinin fiziksel aktiviteye katılım ile arttırılabileceği söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda yetişkin bireylerin cinsiyet, medeni durum ve fiziksel aktiviteye katılım durumuna göre serbest zaman okuryazarlığı düzeyleri ile serbest zaman ilgilenim düzeylerinin farklılaştığı görülmüştür. Yanı sıra serbest zaman okuryazarlığı edinimi ile serbest zaman aktivitelerine katılımında belirleyici rol üstlenen ilgilenimin arasında pozitif yönde yüksek düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında bireylerin serbest zaman okuryazarlığı düzeylerinin temel düzeyden eylemsel düzeye geçebilmesi amacıyla bilgilendirme eğitimleri yapılması, bireylerin serbest zaman yönetimi bağlamında bilinçlendirilmesi ve serbest zaman aktivitelerinin çeşitlendirilerek farklı tercihlere hitap eden, olumlu serbest zaman deneyimleri yaşayabilecekleri amaçlı ve planlı etkinlikler düzenlenmesi önerilebilir.

Çıkar Çatışması: Makalenin yazarının, çalışma kapsamında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı: Araştırma Dizaynı-EE, Verilerin Toplanması- EE, istatistik analiz- EE, Makalenin hazırlanması, EE.

Etik Kurul İzni ile ilgili Bilgiler

Kurul Adı: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Komisyonu

Tarih: 2023

Sayı No: 2023/08

KAYNAKLAR

- Arslan, S. (2018). Yetişkin eğitimi bağlamında serbest zaman okuryazarlığı ölçeği geliştirme: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(14), 101-116.
- Arslan, S. (2013). A new concept in literacy: Leisure literacy. *Journal of Education and Sociology*, 4(2), 145-149. <https://doi.org/10.7813/jes.2013/4-2/23>
- Barnett, L.A. (2005). Measuring the ABCs of leisure experience: Awareness, boredom, challenge, distress. *Leisure Sciences*, 27(2), 131-155. <https://doi.org/10.1080/01490400590912051>
- Breivik, S., & Ford, B.J. (1993). Promoting learning in libraries through information literacy. *American Libraries*, 24(1), 98-99. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2008.00775.x>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak-Kılıç, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Dimanche, F., Samdahl, D. (1994). Leisure as symbolic consumption: A conceptualization and prospectus for future research. *Leisure Science*, 16(2), 119-129. <https://doi.org/10.1080/01490409513224>
- Doyle, C.S. (1994). *Information literacy in an information society: A concept for the information age*. Syracuse University.
- Emir, E. (2020). *Serbest zaman doyumu, ilgilenimi ve algılanan özgürlük ilişkisi: Fiziksel aktivite yoluyla kadınların güçlenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.
- Emir, E. (2021). Toplumsal cinsiyet ve spor. *Spor Sosyolojisi İçinde* (Ed. Dever, A., Sözen, H.). Gazi Kitabevi.
- Eskiler, E., ve Karataş, G. (2017). Sakarya üniversitesi öğrencilerinin serbest zaman ilgilenimleri ile davranışsal niyetleri arasındaki ilişkilerinin incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 7(3), 10-24.
- Gürbüz, B., Çimen, Z., & Aydın, İ. (2018). Serbest zaman ilgilenim ölçeği: Türkçe formu geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(4), 256-265. <https://doi.org/10.33689/spormetre.480235>
- Havitz, M.E., & Dimanche, F. (1997) Leisure involvement revisited: Conceptual conundrums and measurement advances. *Journal of Leisure Research*. 29(3), 245-278. <https://doi.org/10.1080/00222216.1997.11949796>
- Hemingway, J.L. (1996). Emancipating leisure: The recovery of freedom in leisure. *Journal of Leisure Research*, 28(1), 27-43. <https://doi.org/10.1080/00222216.1996.11949759>
- Hutchinson, S., Robertson, B. (2012). Leisure education: A new goal for an old idea whose time has come. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 19, 127-139.
- Juniu, S. (2009). The impact of immigration: Leisure experience in the lives of South American immigrants. *Journal of Leisure Research*, 32(3), 358-381. <https://doi.org/10.1080/00222216.2000.11949921>
- Karasar, N. (2011). Bilimsel araştırma yöntemi,(11. baskı) Ankara. Nobel Yayınevi.
- Knowles, M. (1996). Yetişkin öğrenenler: Gözardı edilen bir kesim, (Çev.; Serap Ayhan). A.Ü. Basımevi
- Koca, C. (2006). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet ilişkileri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 81-99.
- Kocaer, G. (2019). *Beden eğitimi ve spor öğretmenleri ve adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutum, serbest zaman ilgilenim ve rekreasyon faaliyetlerine yönelik fayda düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: Bartın ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Emir, E. (2024). Serbest zaman okuryazarlığı ve serbest zaman ilgilenimi arasındaki ilişki: Yetişkin bireyler üzerine bir araştırma. *Avrasya Spor Bilimleri ve Eğitim Dergisi*, 6(1), 1-12.

Kyle, G., & Chick, G. (2002). The social nature of leisure involvement. *Journal of Leisure Research*, 34(4), 426-448. <https://doi.org/10.1080/00222216.2002.11949980>

Kyle, G.T., Absher, J., Norman, W., Hammit, W., & Jodice, L. (2007). Modified involvement scale. *Leisure Studies*, 26(4), 398-427. <https://doi.org/10.1080/02614360600896668>

Kyle, G.T. (2001). *An examination of enduring leisure involvement*. Doctoral's Thesis, The Pennsylvania State University.

Miser, R. (2010). *Çevre eğitimi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Mezunları Derneği Yayını.

Neville, R.D. (2014). Leisure and the luxury of expéience. *Leisure Sciences*, 36(1), 1-23. <https://doi.org/10.1080/01490400.2014.860768>

Sakar, F., Gürbüz, P. G., Esentaş, M., Tez, Ö. Y. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde bireylerin serbest zamanlarına ilişkin okuryazarlık ve zaman yönetimlerinin demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 5(1), 81-91.

Serdar, E. (2021). Serbest zaman engelleri ile ilgilenim arasındaki ilişki: Fitness merkezi katılımcıları üzerine bir araştırma. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 49-61. <https://doi.org/10.25307/jssr.889333>

Teixeira, P.J., Silva, M.N., Mata, J., Palmeira, A.L., & Markland, D. (2012). Motivation, self-determination, and long-term weight control. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 9(1), 1-13. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-9-22>

Wiley, C. G. E., Shaw, S. M., Havitz, M. E. (2000). Men's and women's involvement in sports: An examination of the gendered aspects of leisure involvement. *Leisure Sciences*, 22(1), 19-31. <https://doi.org/10.1080/014904000272939>

Wilhelm, P. (1944). *Ergenlik ve delikanlılık çağı insan ruhunun tekamülüne ait bir fasıl*. Çev. Mümtaz Turhan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Bu eser **Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı** ile lisanslanmıştır.